

LES ASSOCIACIONS CÍVIQUES PER LA LLENGUA CATALANA A L'EXTREM

SUD DEL PAÍS VALENCIÀ:

Joan-Carles Martí i Casanova

Palau de Congressos de Girona: 16 de juliol de 2009 18.00

Primer Congrés de Serveis Lingüístics dels Territoris de Parla Catalana.

En primer lloc, voldria donar les gràcies a l'organització per la lletra de convit que vaig rebre a ma casa de Guardamar fa uns mesos. La meua intervenció estarà dividida en dues seccions d'una llargària semblant de set o vuit minuts. La primera és una introducció a l'Extrem Sud del País Valencià –les quatre comarques més meridionals- i la segona és una petita col·lecció de fitxes en Power Point que aportaran dades sobre la xarxa d'associacions per la llengua catalana que hi ha en aquest territori. Referiré de forma detinguda a la tasca que fa l'Associació Cívica per la Llengua El Tempir d'Elx com a exemple més dinàmic i cohesionador de la militància al voltant de la llengua catalana al Vinalopó.

Per al catalanisme militant la meua ciutat d'Elx acostuma a evocar –d'ençà el segle XIX- almenys dues coses: la gran ciutat el terme de la qual tanca –al sud d'Alacant- el domini lingüístic de la llengua catalana i un drama assumpcionista medieval, la Festa o Misteri d'Elx, que es canta en català –cada mes d'agost- a la basílica de Santa Maria almenys d'ençà el segle XV.

Clar i ras: visc a 30 km. De la ratlla amb Múrcia i a 730 km. de la ratlla marcada pel Tractat del Pirineu el 1659. Ma muller i jo hem vist tots els paisatges que hi ha des dels horts de palmeres d'Elx fins a la verdor de la Selva, curiosament un dels cognoms més tradicionals d'Elx. Han estat set hores de TALGO i us he de comunicar que els qui esteu lluny sou vosaltres! Això sí Girona ben val això i molt més!

La imatge turística d'Elx es completa amb l'únic oasi europeu de grans dimensions –més de 300 hectàrees i un quart de milió de palmeres adultes- i una Dama Ibèrica que és una atèntica icona nacionalista espanyola fins al punt que arribà a aparèixer als bitllets d'un pesseta dels anys 1940. Haurem de recuperar-la!

Elx queda sovint amagada per la seua veïna i capitalitat provincial Alacant quan som davant d'un autèntic sistema binari de ciutats a poc més de 20 km. la una de l'altra. Amb 230.000 habitants Elx seria, per la seua demografia, la segona ciutat a Catalunya i és, de fet, la tercera al País Valencià per davant Castelló de la Plana. Aquest gran petit país al sud de la línia històrica Biar-Busot, reconquerida tardanament per Jaume II el Just el 1296, és el que queda dels usos i privilegis dels quals gaudí la Governació d'Oriola –dintre del Regne de València- fins a la desfeta d'Almansa de 1707. Una vegada la llengua va recular d'Oriola i de tot el Baix Segura al segle XVIII –a excepció de Guardamar del Segura on treballa i habita, la frontera lingüística és la que apareix a tots els mapes dialectals del segle XX. Elx, a mitjan camí entre un Alacant que ha donat lloc al terme sociolingüístic "alacantinització" per designar com una llengua pot passar de ser majoritària a molt

minoritària en tan sols tres generacions i d'una Oriola endormiscada, bisbal i gairebé murciana malgrat el fort substrat català; Elx i el curs mitjà i inferior del Vinalopó són quan no una incògnita, una boira. Passem sovint desapercebuts. Els sociolingüistes catalans de cap de setmana acostumen a visitar Alacant i Guardamar: els dos termes municipals que han patit en major grau tant la castellanització interna com l'allau humana forastera. I això que Elx ha quintuplicat la seua població des de 1950 quan teníem 50.000 habitants.

Potser facen una visita al rovellet de l'ou d'Elx –el barri de la vila i els seus voltants- on la burgesia es posà també a parlar castellà als fills als anys 50 i 60, cosa que no arribà a afectar de la mateixa manera –ni de bon tros- ni els barris ni un camp molt poblat. Això sí, no s'estaran de fer referència al que dues hores de passeig poden donar de si. Imagineu-vos una anàlisi i un rigor semblant amb dues hores de passeig per determinats barris de Barcelona.

Els dos il·licitans que hem vingut a Girona som una bona prova de com n'és de recent el fenomen. Així, Lídia, nascuda a la pedania de la Baia – més de 2000 habitants a 6 kms. al sud d'Elx- no aprengué els primers mots en castellà fins que arribà a escola el 1967. Però, és que mon fill nascut el 1988 i ma filla nascuda el 1989 també han viscut en un ambient lingüístic com el de sa mare i no aprengueren castellà fins que arribaren a la primària i això que ambdós han estat escolaritzats en català. Que els teníem protegits? És possible però ho feien molts més.

Aquestes tres comarques i un municipi del Baix Segura –hi incloc l'Alacantí on la llengua és més viva en totes les generacions a les poblacions més secundàries- pot anar del 25% de parlants a Alacant o Guardamar, al 40% a la ciutat d'Elx –un 60% als barris tradicionals i per damunt d'un 80% a l'ample terme municipal; un 65% a Santa Pola o Novelda, el 70% a Crevillent fins al 80% de poblacions com Xixona, Monòver o el Pinós. De fet, als poblets més menuts la llengua encara és parlada pel 90% de la població i no hi ha trencament de la transmissió intergeneracional. Som una hiper-perifèria bastant estranya, gairebé una illa interior un terç la mida de Mallorca que superem en població amb vora 900.000 habitants a l'Alacantí, el Baix Vinalopó i el Vinalopó Mitjà: amb un terç de catalanoparlants en un trencaclosques territorial difícil de copsar si no s'hi viu; envoltats de comarques castellanques que és com anomenen tradicionalment a Elx les comarques que parlen castellà; amb una immigració de tot el món i zones costaneres on la llengua majoritària dels residents és, a hores d'ara, l'anglès. Fa unes setmanes una regidora de Rojals –al Baix Segura- fou molt criticada per enviar una circular als pares en anglès sense traducció a cap de les dues llengües oficials. Cal que us diga que la regidora és britànica? Fins i tot ens permetem el luxe de tenir l'únic illot lingüístic castellanoparlant que apareix als mapes dialectals –l'enclavament d'Asp i Montfort. No som el Rosselló, ni som l'Alguer però tampoc som la Franja de Ponent. Pertanyem a una de les zones més poblades de l'Estat. Som l'única perifèria absoluta altament industrialitzada i amb un sector de serveis

de primera magnitud. L'Àrea Metropolitana Elx-Alacant és la vuitena àrea de l'Estat i la tercera dels Països Catalans tan sols darrere Barcelona i València.

El perill ens envolta des de dintre i des de fora. No som, però, a les acaballes de la llengua i comprenc que cadascú conte la fira com li va. Un senyor del Camp d'Elx, de Crevillent o Monòver viu en un ambient lingüístic molt semblant al de la major part de les comarques valencianes centrals o del nord. Per a mi, si més no, escoltar parlar xiquets en valencià és una cosa normal: ho fan els meus fills, els meus nebots i molts dels meus veïns. És evident que l'ús social de la llengua és molt més baix que l'ús familiar. No seré jo qui ho negue però procure cada dia parlar català cada dia i amb normalitat: a Elx no em costa gaire malgrat que haja de fer valdre els meus drets a Alacant o Guardamar.

A més a més, sóc d'una zona que sempre ha estat lluny de València de la mateixa manera que València ha estat lluny de nosaltres. Paradoxalment, d'ençà l'Edat Mitjana i de la Revolució Industrial, Barcelona ha estat sempre més prop. Podríem parlar-ne. A la darrerria del segle XIX les relacions industrials d'Elx o Alcoi amb Catalunya són evident amb migracions pels dos costats. Potser per això som uns valencians amb poques manies anti-catalanes perquè tenim clar que el conflicte és amb el castellà.

Per això, us demane que em permeteu presentar-vos breuments les Associacions Cíviques per la Llengua Catalana a l'Extrem Sud del País Valencià i, especialment, El Tempir d'Elx. La represa lingüística s'inicia a l'Elx de mitjans dels 60 i abocarà en la creació de set associacions entre els anys 1990-1995 que duen

ja més de 15 anys d'experiència diària i viscuda amb els alts i baixos normals en tota activitat humana. Això, és un clar reflex de com les militàncies més agosarades ens arriben sovint des de zones que tenen una situació més fràgil i trencadissa. I quan parle d'Associacions Cíviques us parle de persones que fem de la defensa del català una part important de la nostra vida tant en horari laboral com fora de l'horari laboral perquè, per a molts de nosaltres, la llengua no és una activitat professional per molt que siguem uns professionals de la llengua.

L'objectiu és clar i més en zones frontereres: la llengua en què parlem cada dia i que no voldríem veure desplaçada per una altra llengua i una altra cultura.

POWERPOINT

CLOENDA

Amb això espere no haver-me extralimitat gaire en els quinze minuts i us convida a que conegueu una terra que és tan vostra com meua. Moltes gràcies per la vostra atenció.